

ART SOCIAL

// 6

Sombras, un breve paso de la oscuridad a la luz

Oriol Canals

Experiència de teatre al centre penitenciari

Laudelí Arnau Ribera

A la recerca dels equilibris del teatre comunitari

Joel Álvarez Banal

En danza: tal vez un movimiento

Laura Szwarc

Musica en moviment. Rítmica Jaques Dalcroze

Anna Jacas

La educación artística

Aitziber Olabari

La Família Ayara i la seva metodologia d'alt impacte

Josep M. Aragay

Llibres

Sóc i no sóc

Hanafi El-kadaoui

Desbordar Barcelona. Un relat alternatiu de la cultura a la ciutat - Grup de Treball Desbordes de la Cultura

Batete. Encontrando trozos de identidad

Micaela Mahi

neret
EDICIONS

La Família Ayara i la seva metodologia d'alt impacte^a

Josep M. Aragay Borràs*

L'art social, l'art comunitari o com li vulguem dir, es conforma, des de la meua perspectiva, per un conjunt global de professionals, pràctiques, teories, metodologies, xarxes, festivals, institucions i, fins i tot, polítiques educatives, socials i culturals que persegueixen l'accés a la creació artística en grup així com la socialització i la millora de la qualitat de vida dels participants. La meua mirada és la de l'educador social que, més o menys activista o artista, se situa en un pla professional, i per tant connectat a l'ètica i les seves responsabilitats, per tal d'acompanyar comunitats i artistes en processos d'ensenyament-aprenentatge i de creació.

Davant d'aquesta —entre cometes— nova realitat (i és que, com afirma Sarmiento (2011), l'art va néixer com a art comunitari), la singularitat de les necessitats a les que donem resposta; les diferents visions de l'art, de l'artista i de l'obra artística; o les diverses tradicions culturals així com els recursos o les pròpies geografies dels barris on es desenvolupen són, entre d'altres, algunes variables que fan que el territori que ens ocupa sigui d'allò més complex.

Al llibre *“Les arts comunitàries des de l'educació social. L'experiència Basket Beat”* (que hem publicat dins la col·lecció *Art Social* de Neret Edicions), faig una dissertació més elaborada al voltant d'aquesta complexitat però, en aquesta secció que estrem, el que m'interessa —més que entendre les causes o els perquè— és descobrir els recursos i les solucions de professionals i projectes, que ben lluny o a casa nostra, tiren endavant amb totes les dificultats convertint-les —sovint— amb fortaleces que acaben definint la seva identitat.

Les conclusions de l'*Informe-Diagnòstic de les Arts Escèniques Aplicades* elaborat per l'Institut del Teatre, explica que aquestes experiències de les que estem parlant al llarg de tota la revista són un sector emergent [...] i en general mancat d'espais de sistematització del coneixement i acompanyament formatiu (Baltà i Garcia, 2016). Penso que, d'alguna manera, s'intueix una certa resistència a teoritzar. De fet, Lee Higgins (2012), un dels estudiosos referents de la música comunitària al Regne Unit, exposa que molts partidaris i defensors de l'art comunitari veuen l'acte de definir aquests termes com un atemptat a aquestes pràctiques preferint deixar el concepte

// *Reeditem el primer article de la Bitàcola de Josep M. Aragay publicat a la *Revista Art Social* 4 i donem, amb aquesta, tret de sortida a la continuació de la secció en les pròximes publicacions.

obert a la interpretació individual. I és que tradicionalment la literatura especialitzada s'ha dirigit més a obtenir recursos pràctics que a la reflexió (McKay and Higham, 2011).

És per això que durant els següents números de la revista em dedicaré a fer reflexions des de la pràctica, complementades amb la bibliografia existent, que ens puguin fer pensar o servir a cadascú de nosaltres. Aquesta vegada, celebrant un primer pas cap a la pau a Colòmbia, recupero la idea força de la *Metodología Alto Impacto Ayara* (MAIA) de la Fundació "Familia Ayara" que treballa principalment amb la cultura hip-hop i que vaig visitar repetidament a Bogotà.

La veritat és que va ser un regal —durant el viatge que vaig fer entre abril del 2013 i març del 2014 per 10 països d'Amèrica i Europa— passejar i treballar al Bronx descobrint el barri que va fer emergir el hip-hop a mitjans dels anys 1970. Una expressió popular contestatària resultant de la convivència —en un barri totalment degradat— entre afroamericans i llatins nouvinguts. I és que com ens explica Ríos (2011, citat per Ornelas 2016), en una ciutat altament industrialitzada amb un nombre creixent d'immigrants "pobres" cada cop amb més marginalitat i desocupació, el neoliberalisme —amb l'ajut dels mitjans de comunicació— estereotipa, estigmatitza i criminalitza les persones joves que, especialment en aquests contextos, necessiten expressar-se. Si bé es tracta d'una pràctica que té el seu punt de partida en els guetos negres de Nova York, aquesta ha estat reapropiada i reinventada a diverses latituds i contextos, tenint com a denominador comú la seva execució per part de joves urbans "marginats"¹ que busquen contestar per diferents mitjans artístics a un ordre social que els exclou (Tijoux, M; Facuse, M; i Urrutia, M., 2013); una cultura que els permet buscar formes de contacte més humà i enfrontar-se a l'individualisme consumista (Olguín, 2007); una estètica postmoderna amb un fort sentit generacional que, a través d'un model discursiu flexible i contradictori, transgredeix regles, subverteix l'espai públic i democratitza l'art (Olavarría et al, 2002); una eina d'organització social i de lluita (Poch, 2011).

La "Familia Ayara" és una organització de joves que es van unir el 1996 per crear la primera microempresa de peces de vestir exclusiva per *Hiphoppers* a Colòmbia. Els ingressos generats amb la venda de la roba es van revertir en promoure iniciatives culturals, socials i educatives a barris populars de Cali, Bogotà, Medellín, Cartagena, Quibdó i a altres indrets del país fins a l'actualitat. A través del hip-hop, i tenint especialment en compte els drets ètnics fonamentals, l'apoderament de les

// 1. Poso entre cometes els adjectius pobres i marginats, modificant el text original dels autors, perquè no soc partidari d'aquesta tipologia de descripcions reduccionistes.

dones joves així com els drets dels infants, es volen millorar les oportunitats de vida de nens, nenes i joves fomentant la seva incidència política i participació ciutadana. Després de varies reunions i l'observació de tres tallers, destaco el projecte "Rap debate", una intervenció a l'espai públic per treballar l'argumentació i tolerància crítiques al voltant de problemàtiques del barri.

MAIA neix com a solució a la incertesa que vivim com a professionals quan acompanyem a joves o altres col·lectius en situació de vulnerabilitat. I és que a banda de l'estat d'ànim inconstant característic de l'adolescència, les circumstàncies personals i socials inestables que viuen molts d'aquests joves, dificulten l'atenció, la paciència o possibilitat perquè aquests inverteixin el seu temps en processos llargs. Davant d'aquesta imprevisibilitat es proposa una intervenció curta (3/4 hores en un dia o 6/8 en dos), tot i que també es pot desenvolupar a mig o llarg termini, que pugui generar canvis immediatament, avui, aquí i ara.

La metodologia es basa en: a) la identificació per part dels participants amb els artistes (parlen el mateix llenguatge, coneixen els seus codis socials i provenen de contextos socioeconòmics similars); b) el focus en les capacitats més que en els problemes (es miren els participants com a creadors de solucions); c) l'assoliment de resultats tangibles ràpids; d) el llenguatge del hip-hop i les seves diverses oportunitats expressives; e) la utilització dels millors recursos materials i professionals possibles (i és que argumenten que això facilita que l'experiència sigui ràpidament significativa i transformadora), així com f) en cinc moments pels que passa tot el grup: 1) la benvinguda i el cercle de motivació; 2) el treball grupal col·laboratiu; 3) l'activitat individual; 4) la presentació a la comunitat i, finalment, 5) la reflexió i tancament. Podeu trobar a Internet els documents audiovisuals il·lustratius "Familia Ayara: El Documental" i "Familia Ayara: Metodologia de Alto Impacto".

Malgrat que em vaig quedar impactat per l'equip de professionals i la situació enèrgica i positiva que es va crear durant la meua observació de la metodologia a un centre de menors, és evident que el treball que he resumit breument —en el seu format curt— no pot fer front a objectius o transformacions profundes. La voluntat de la "Familia Ayara" és provocar un xoc als participants, que se sentin artistes i visquin que som capaços de fer el que ens proposem. M'agrada la idea d'una metodologia que vol aconseguir canvis només amb la sessió que estem compartint i, tot i que rigorosament no deixa de ser quasi impossible, sí que és real el fet que els participants es puguin emportar una experiència i reflexió que els ajudi en el seu moment actual o que els acompanyi per tota la seva vida. Així doncs és interessant entendre a cada minut, dia o etapa del procés i, amb cadascun dels membres, la nostra responsabilitat perquè el que estiguem fent sigui significatiu. I és que, segurament com tots heu viscut, avui pot ser l'únic o darrer dia que acompanyem aquestes persones. //

Bibliografia

- Baltà, J.; Garcia, E. (2016). Nous entorns de creació i intervenció: Informe-diagnòstic de les arts escèniques aplicades. Publicat per a l'Observatori de les Arts Escèniques Aplicades, Institut del Teatre.
- Higgins, L. (2012). Community Music. In Theory and In Practice. Oxford University Press.
- McKay, G.; Higham, B. (2011). Annotated Bibliography of Community Music Research Review, AHRC Connected Communities Programme. Disponible a: <http://georgemckay.org/jazz/community-music/>
- Ornelas, I. (2016). Deviant politics: hip hop as a form of resistance against hyper-criminalization and structural violence. Publicat a Kultur Vol. 3, Núm. 5.
- Sarmiento, P. (2011). El arte comunitario y la calidad artística. Publicat a Acción cultural y desarrollo comunitario.
- Tijoux, M; Facuse, M; Urrutia, M. (2013). El Hip Hop: ¿Arte popular de lo cotidiano o resistencia táctica a la marginación? Publicat on-line.

*Dos joves rapejant a la Plaça de Bolívar de Bogotá, Colòmbia.
Font: pàgina web de la iniciativa "Tu tierra, mi tierra, nuestro territorio" de la Familia Ayara.*

// Bitàcola

**Josep M. Aragay és Integrador Social, Educador Social i Musicoterapeuta especialitzat en l'ús socioeducatiu de les arts. Creador i responsable del projecte Basket Beat. Viatjant i visitant de projectes que utilitzen l'art per treballar amb comunitats a Àfrica, Amèrica i Europa (2013-2014). Professor de creativitat al Grau d'Animació Sociocultural del Departament de Carreres Socials a la Universitat Paris Est-Créteil. Col·laborador dels Màsters en Mediació Artística i Musicoteràpia de la Universitat de Barcelona. Integrant del grup GIAS en "Llenguatges artístics i acció social" de la Facultat Pere Tarrés a la Universitat Ramon Llull.*